

УДК 94(477): 281.9

DOI 10.31654/2520-6966-2023-23F-109-318-331

Н. Р. Кравчук

магістр богослов'я, читець Свято-Покровського храму м. Ніжина

orcid.org/0009-0004-4518-8788

nikitaikravchuk@gmail.com

**Церковна діяльність архієпископа
Павла (Погорілка)
(РПЦ-УАПЦ-УСЦ-БОПУПАЦ-УСЕЦ)**

Архієпископ Павло (Погорілка) пройшов тернистий шлях священницького та архієрейського служіння і був учасником значної кількості церковних православних течій на території України та завжди прагнув автокефалії Православної Церкви в Україні. У статті проаналізовано мотиви відходу священника Павла (Погорілка) від Російської Православної Церкви (РПЦ) за предствятельства патріарха Московського і всієї Русі Тихона (Беллавіна), суперечності та причини відмови від підтримки Української Автокефальної Православної Церкви (УАПЦ) очолюваної митрополитом Київським і всієї України Василем Липківським. Прослідковано шлях до єпископства через долучення до обновленства. На основі доповіді єпископа Павла (Погорілка) визначені основні підстави створення ним власної церковної організації – Братського об'єднання парафій Української Православної Автокефальної Церкви (БОПУПАЦ) та участі у заснуванні Української Соборно-Єпископської Церкви (УСЕЦ).

Ключові слова: архієпископ Павло (Погорілка), «Лубенський розкол», Братське об'єднання парафій Української Православної Автокефальної Церкви, Українська Автокефальна Православна Церква, Московська патріархія, Українська Соборно-Єпископська Церква.

Список умовних скорочень

БОПУПАЦ – Братське об'єднання парафій Української Православної Автокефальної Церкви;

ВПЦР – Всеукраїнська православна церковна рада;

ВУВЦУ – Всеукраїнське вище церковне управління;

ВЦУ – Вище церковне управління;

ДАВО – Державний архів Волинської області;

ДАСО – Державний архів Сумської області;

ДАХО – Державний Архів Харківської Облaсті;

НКВС – Народний комісаріат внутрішніх справ СРСР;

РПЦ – Російська Православна Церква;

УАПЦ – Українська Автокефальна Православна Церква;

УНР – Українська Народна Республіка;

УСЄЦ – Українська Соборно-Єпископська Церква;
УЦР – Українська Центральна Рада;
ЦА ФСБ РФ – Центральний архів Федеральної служби безпеки Росії;
ЦДАВО України – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України.

Постановка проблеми. У теперішній час дуже важливим є становлення незалежної Церкви, як провідного інституту державотворення. В умовах поліконфесійності українського суспільства та процесу створення єдиної Помісної Православної Церкви в Україні важливе значення має вивчення історичних уроків. Показовим прикладом є фігура архієпископа Павла (Погорілка), який пройшов тернистий шлях священницького та архієрейського служіння і був учасником значної кількості церковних православних течій на території України.

Мета. В даній статті на основі аналізу архівних джерел, праць дослідників цього періоду та інших матеріалів автор намагається відтворити життєвий шлях даного церковного діяча та прослідкувати основні мотиви перебування і діяльність в різних церковних православних течіях на території України в міжвоєнний період (1918–1939).

Історіографія проблеми. Постать архієпископа Павла (Погорілка) зустрічається у багатьох дослідників православних угрупувань на території України в міжвоєнні роки (1918–1939), однак у більшості з них єпископ Павло (Погорілко) розглядався лише як один із учасників церковного життя в Україні у 1920–1930-х рр. Про період перебування о. Павла Погорілка в УАПЦ знаходимо у Івана Власовського в Нарисі історії Української Православної Церкви [2]. Серед дослідників періоду УАПЦ виділяються дослідження А. Зінченко, І. Преловської, прот. Валерія Лаврінова. Найбільше уваги Соборно-єпископській церкві та БОПУПАЦ приділили О. Ігнатуша, А. Киридон, О. Тригуб. Слід виокремити й фундаментальну працю митрополита Феодосія (Процюка) [16], де особистість архієпископа Павла (Погорілка) проаналізована більше. Однак, у перелічених авторів, повної картини церковної діяльності архієпископа Павла (Погорілка) подано не було.

Виклад основного матеріалу. Погорілко Павло Феропонтович народився 6 листопада 1869 р. у містечку Чернівці Ямпільського повіту Подільської губернії у селянській родині. Закінчив Немирівську чоловічу гімназію Брацлавського повіту Подільської губернії. 1890 р. закінчив Імператорський Київський університет Святого Володимира. 1894 р. закінчив Київську духовну академію зі ступенем кандидата богослов'я. З 9 листопада 1895 р. учитель Кам'янецького духовного

училища. З 1896 р. спостерігач церковно-парафіяльних шкіл Ямпільського повіту. 26 січня 1897 р. висвячений у священника і призначений до Різдва-Богородицького собору м. Ямполя. З 21 червня 1897 р. священник Іоанно-Богословської церкви с. Скарги Ямпільського повіту із залишенням на посаді спостерігача. У 1899 р. нагороджений набедренником. 27 травня 1901 р. нагороджений оксамитовою фіолетовою скуфою. З 17 жовтня 1902 р. завідувач Вінницької церковно-вчительської школи Подільської єпархії. 1911 р. закінчив сільськогосподарське відділення Київського політехнічного інституту. До 1917 р. завідувач Жолобянської другокласної вчительської школою. З 1917 р. директор Жолобянської української народно-трудової гімназії [12, с. 448–449].

А. Зінченко наводить звернення до ВПЦР священника із с. Жолобів о. Павла Погорілка, котрий проводив церковну службу «з фонетикою» (тобто старослов'янською мовою з українською вимовою) і читанням Євангелії українською мовою [9, с. 136].

Але листом від 8 грудня 1919 р. єпископ Пимен (Пегов) повідомив о. Павлу Погорілку про позбавлення його права служити «за українізацію Церкви». На парафію призначили іншого священника, але прихожани не визнавши його, просили о. Павла Погорілка служити й далі, нехтуючи єпископського заборону. Одержавши повідомлення про те що архієпископ Парфеній (Левицький) взяв під свій «догляд» українські парафії, а о. Павло Погорілко за згодою парафіян підпорядкував свою парафію ВПЦР і з того часу здійснював власне українські відправи [2, с.225].

Бачимо, що як тільки почались національно-визвольні рухи, чимало пресвітерів, зокрема і о. Павло Погорілко, не залишились осторонь, а влились в течію виокремлення власне Української Церкви – самобутньої і незалежної від РПЦ.

Українське духовенство вітало Центральну Раду, прагнучи до співпраці з нею на ниві національно-державного відродження. Зокрема, Рада схвалила пропозицію делегації київського духовенства, допустивши її на збори УЦР з правом голосу. В нарисах історії Української революції зазначено, що під час роботи Українського Національного Конгресу в президії засідав представник українського духовенства прот. Павло Погорілко [14, с.36].

Зима та весна 1920–1921 р. припали на підготовку Всеукраїнського Церковного Собору в місті Києві, але постала проблема участі

єпископату в ньому. У травні 1921 р. був проведений церковний Собор Київщини, на який мали прибути з Москви єпископ Антонін (Грановський) та з Полтави архієпископ Парфеній (Левицький) [11, с. 55].

З протоколу допиту Михайла Мороза від 11 грудня 1929 р. дізнаємось, що жоден з запрошених архієреїв не прибув на цей Собор. Зокрема описаний випадок з єпископом Антоніном (Грановським), який пішов просити у патріарха Московського і всієї Русі Тихона дозвіл на поїздку, та отримав таку відповідь: «Что ж. Поезжай. Я тебя не держу. Только знай: ти там будеш не єпископом, а штамповщиком Церковной Рады» [1, с. 118–120]. Очевидно, що після таких слів на Собор він не прибув.

Архієпископ Парфеній (Левицький) у своєму листі до патріарха Московського і всієї Русі Тихона (Беллавіна) від 29 червня 1921 р. Пояснив мотиви своєї підтримки прихильників автокефалії, але під тиском Собору Єпископів зрікся подальших відносин з ВПЦР. У цій справі збереглось запрошення до архієпископа Парфенія (Левицького) від ВПЦР, а також лист ВПЦР від 1 червня 1921 р. до прот. Павла Погорілка, якого також було обрано заочно кандидатом на єпископську хіротонію на Соборі Київщини [18].

Отже, питання присутності єпископату на Всеукраїнському Соборі залишалось відкритим. Окремою ухвалою Собору Київщини 22–26 травня 1921 р. 10 осіб було обрано кандидатами на висвячення в єпископський сан, серед яких: Василь Липківський, Нестор Шараївський, Павло Погорілко, Степан Орлик, Юхим Сіцинський та ін. [19]. Тому прот. Павло Погорілко був визначений одним з делегатів до католикаса Грузії з проханням висвятити кандидатів на єпископів для Української Автокефальної Православної Церкви (УАПЦ). Проте вони доїхали лише до Харкова, а звітди проїхали до Полтави до архієпископа Парфенія (Левицького). Не добившись нічого в архієпископа Парфенія (Левицького), автокефалісти попрямували до архієпископа Агапіта (Вишневіського), колишнього Катеринославського, який стояв за часів Директорії УНР на чолі Українського Синоду, але він також відмовив їм у їхньому проханні.

По даним І. Власовського єпископ Павло (Погорілко) з Поділля був українським кандидатом в єпископи ще перед Собором 1921 р., але вважав не канонічним спосіб висвяти, прийнятий на Соборі 1921 р., і відійшов від УАПЦ [2, с. 97]. По Власноручним відповідям на питання Михайла Мороза від 8 лютого 1930 р. № 161 в пункті «Кого висували Липківський та Чехівський на провідні посади в УАПЦ та політична

характеристика цих висувань» також яскраво описано щодо кандидатів в єпископи: «священик Погорілко, священик Ботвиновський, після «самосвятської» висвяти єпископату УАПЦ зовсім залишили лави УАПЦ, себто оказались самими крайніми церковними реакціонерами» [7].

Сам о. Павло Погорілко пізніше в своїй доповіді напише, що спочатку ніяких відступів від традицій православ'я керівні органи УАПЦ не робили, і перше, ніж дійти до вчинку «самосвятства» (самочинної висвяти єпископату без участі органів кафеолічного освячення – єпископів), вони, навпаки, винесли постанову, що єпископат будуть набувати тільки традиційним способом. Активно також критикує розірваність православ'я на території України, описуючи два діаметрально протилежних ядра, які погрожують розірвати клітину Української Церкви на два окремих утворення: «обидва вони окрашені націоналістичною фарбою, – одно українською, друге – Московською, – й обидва ставлять позацерковні (національні) завдання» [5].

Також в джерелознавчому аналізі І. Преловської по документальним матеріалам з історії соборної діяльності Української Автокефальної Православної Церкви (1921–1930) описаний документ, в якому йдеться про останню спробу примирити між собою «слов'ян» і «автокефалістів» на чолі з ВПЦР перед Собором 1921 р. Це «Записка о примирении разделяющихся в Украинской Церкви» (російською мовою), датована 3 вересня 1921 р. авторства прот. Павла Погорілка зазначається, що цей текст читано на засіданні І Всеукраїнського православного собору УАПЦ 17 жовтня 1921 р [12, с. 127–158].

Тож бачимо, що патріотична налаштованість прот. Павла Погорілка все ж не дозволила йому підтримати УАПЦ і піти, на його погляд, шляхом неканонічного єпископства. Також очевидна його крайня стурбованість розірваністю православних церков на території України.

Деякі відомості про прот. Павла Погорілка та його діяльність наводить у своїй праці митрополит Феодосій (Процюк), зі спогадів прот. Георгія Солов'янова, якому вдалося децю дізнатися про Погорілка із записок покійного настоятеля Свято-Володимирського собору у Києві. З цих записок автор дізнався таке: 1922 року прот. Павло Погорілко їздив до Москви до патріарха Московського і всієї Русі Тихона. Жодних дозволів на поїздку він не отримував, а робив все за своєю власною ініціативою. Мета поїздки була доповідь про події церковного життя в Україні. Прот. Павло Погорілко, «покладаючись на свої сили та здібності, обіцяв патріарху Московському і всієї Русі Тихонові, що поверне до Православної Церкви всіх, хто пристав до автокефалістів, якщо

йому буде надано архієрейську хіротонію та благословення служити українською мовою» [16, с. 351].

Бачимо, що бажання стати єпископом у прот. Павла Погорілка не зникло. Про це також знаходимо наступні відомості у посланні Патріаршого місцєблюститєля митрополита Крутицького Петра (Полянського) від 29 грудня 1925 р., що прот. Павло Погорілко називає себе єпископом Кам'янецьким Подільської єпархії на тій, очевидно, підставі, що у вересні 1922 р. Собор Єпископів України, за поданням колишнього архієпископа Поділля Пимена (Пєгова) визначив бути йому єпископом Кам'янецьким, але хіротонія прот. Павла Погорілка на єпископа Кам'янецького не була здійснена, так що він засвоює собі цей титул незаконно.

Наступним описаним у посланні кроком прот. Павла Погорілка було те що, без відома та згоди свого єпархіального єпископа, у січні 1923 р. вирушив до Москви і прийняв архієрейську хіротонію від тодішніх обновленських архієреїв на чолі з єпископом Антоніном (Грановським). Але після повернення в Україну (проживаючи у Подільській єпархії), не визнаючи жодної вищої церковної влади над собою (від будь-якого зв'язку з Москвою він відмовився). Для Подільської єпархії єпископ Павло (Погорілко), знову всупереч канонам здійснював висвячення у священники та диякони, влаштовував він з'їзди духовенства та мирян [3].

У лютому 1923 р. учасник 1-го Всеукраїнського з'їзду духовенства та мирян. Згідно з протоколом № 1 засідання від 13 лютого 1923 р. за доповіддю комісії з'їзд ухвалив визнати всіх прибулих вікарних єпископів членами з'їзду з вирішальним голосом за посадою. Питання про правочинність представників автокефалістів-липківців, що з'явилися на з'їзд з Подільської єпархії, викликало тривалі дебати. Але завдяки рекомендації депутатів Подільської єпархії з боку єпископа Павла (Погорілка), з'їзд ухвалив: допустити їх до засідання з'їзду з правом дорадчого голосу, як мирян якщо вони тут же відкрито зречуться свого спілкування з автокефальною (липківською) українською церквою і дадуть підписку про те, що вони відмовляються від політично-сепаратистичних прагнень у душі петлюрівщини [20, с. 225]. 14 лютого 1923 р. єпископ Павло (Погорілко) обраний членом обновленського ВУВЦУ [20, с. 223].

Цікава позиція єпископа Павла (Погорілка) щодо питання про шлюбних єпископів. З протоколу № 4 засідання від 16 лютого 1923 р. єпископ Павло (Погорілко) заявив, що завдання полягає не тільки в тому, щоб білий одружений єпископат замінив собою чорний

чернечий єпископат, але й у тому, щоб підняти ідеал сімейного життя в особі єпископа. Далі він говорив про заміну чорних клобуків – білими. І після обговорення цього питання прийнято резолюцію прот. Письмового наступного змісту: «З'їзд, підтверджуючи колишню постанову ВЦУ про бажаність проведення в життя білого одруженого єпископату, ухвалює: білий одружений єпископат визнати бажаним і можливим в автокефальній православній Українській церкві, відповідно до умов церковного життя цієї єпархії» [20, с.224]. Бачимо, що навіть таке гостре питання церковного оновлення не викликало протидії з боку єпископа Павла (Погорілка), на відміну від питання «канонічного» єпископства.

З доповіді прот. Бориса Дикарева товаришу Тучкову про Всеукраїнський Церковно-Обновленський З'їзд Духовенства та мирян дізнаємося, що найбільш заплутаним було становище Подільської єпархії. Архієпископ Пимен (Пегов) ВЦУ не визнавав і сам без відома ВЦУ хіротонізував 6 вікарних єпископів. І вів двоїсту політику: вступив у переговори з єпископом Павлом (Погорілко), призначеним ВЦУ, але сам поки що ВЦУ відкрито не визнав.

Про єпископа Павла (Погорілка) протоірей Дикарев пише: «Єпископ Павло (Погорілко) взагалі підозрілий. Ще в Москві після розмови з професором Білоліковим у мене з'явилася підозра – чи не думає єпископ Павло (Погорілко) дати липківцям законну ієрархію? І мушу сказати, що за усією його поведінкою на з'їзді та на Поділлі – не можна поручитися за те, що цього не станеться. Вважаючи себе строго православним єпископом, єпископ Павло (Погорілко) проте знайшов для себе не тільки можливим головувати на Єпархіальному з'їзді, де була більшість липківців, але й увійти з ними в тісний контакт, що представляло вже явну спокусу для православного населення Поділля. Загалом у нього якась підозріла, надто ніжна дружба з липківцями. З іншого боку – він зумів увійти в угоду з чорносотенним архієпископом Подільським Пименом (Пеговим), від якого навіть отримав призначення – бути єпископом Кам'янецьким, вікарієм Подільської єпархії» [20, с.78].

Натомість ВУВЦУ 28 січня 1923 р. призначило Павла (Погорілка) на єпископа Ольгопольського, а не Кам'янецького, але вікарієм тієї Подільської єпархії. Це очевидно було зроблено, щоб наголосити, що призначення архієпископа Пимена (Пегова) ВУВЦУ ігнорує.

В доповіді єпископа Павла (Погорілка) про церковні угруповання в Україні та їхні взаємовідносини від 16 травня 1924 р. написано, що статут «Живої Церкви» було складено в дусі часу, але ж в широких

масах віруючих виникло недовір'я до її «церковності», а з іншого боку пішли провокації про викидання іконостасів, про відміну догматів та ін. У ініціаторів «Живої Церкви» могли бути й щирі наміри, що до оновлення церкви, але необережне захоплення революційними способами боротьби з єпископатом протилежної течії скомпрометувало її в очах віруючих.

А крім того під захисний колір «Живої Церкви» увійшло багато з тих, хто з початку провокував її. Щоб відвести від себе підозри, вони потім урочисто, відмовилися від оновленських пактів статута і навіть від назви «Живої церкви», але це не реабілітувало їх в очах народу [5].

В оновленському журналі «Український православний благовісник» у № 1 за 1926 рік опубліковано замітку, в якій критикуються всі діячі Лубенського з'їзду, у тому числі й «з відомим на Поділлі у Вінниці єпископом Павлом (Погорілко), який отримав хіротонію у 1923 р. від Всеросійського Вищого Церковного Управління та обраним на Першому Всеукраїнському церковно-оновленському з'їзді 6 лютого членом Всеукраїнського Вищого Церковного Управління» [15, с. 12].

Той самий журнал «Український православний благовісник» у 1925 році в № 19 публікує постанову Пленуму Українського оновленського Синоду, в якій пункт 7 свідчить: «Згідно з 74 правилом св. Апостолів запропонувати архієпископу Андрію та єпископу Володимирі подати єпископу Павлу (Погорілку) умовляння» [16, с. 17]. Отже, єпископ Павло (Погорілко) у оновленців був помічений у чомусь гідному сповіщення. 74 Правило святих Апостолів говорить: «Якщо єпископ людьми достойними довіри звинувачується у чомусь, обов'язково сам повинен бути покликаний єпископами; і якщо з'явиться і зізнається, або викритий буде, нехай визначиться єпитимія. Якщо ж будши покликаним, не послухається, нехай буде покликаний вдруге через посланих до нього двох єпископів. Якщо ж і тоді не послухає, нехай буде покликаний втретє, через посланих до нього двох єпископів. Якщо ж і цього не поважаючи, знову не з'явиться, Собор на власний розсуд нехай прийме про нього рішення, аби не думав мати вигоду, уникаючи суду» [10, с. 22].

Можна припустити, що на єпископа Павла (Погорілка) надійшла якась скарга «від людей достойних довіри». Але так чи інакше, єпископ Павло (Погорілко) вирішив піти з «Живої Церкви». Також відомо, що в жовтні 1923 р. він був обраний єпископом Вінницьким та Липовецьким та вже 28 грудня 1923 р. постановою Всеросійського оновленського Синоду за шовінізм і націоналістичні погляди звільнений на спокій [13, с. 449].

Будучи поборником за автокефалію церкви в Україні, зробив подібне утворення у Подільській єпархії, ніким на те не уповноважений, всупереч усім церковним канонам, серед парафій єпархії, які визнали Павла (Погорілка) своїм єпископом і з них отримав ніби самостійну єпархію «погорілковців» [3].

У березні 1923 р. організував Братське об'єднання парафій Української Православної Автокефальної Церкви (БОПУПАЦ), як альтернативу «тихонівцям», «автокефалістам» та «живістам». Згідно доповіді єпископа Павла (Погорілка) про церковні угруповання в Україні та їхні взаємовідносини 16 травня 1924 р. про БОПУПАЦ сказано: «Братське об'єднання української православної автокефальної церкви з канонічно преемственным єпископом веде як раз ту середню лінію, яка від кожної течії виокремлює те, що прийнятне з канонічного боку, і з боку культурних вимог історичного моменту відродження українського народу та нової соціальної будови його, трудового життя» [4].

Основними підставами до створення БОПУПАЦ є оновлення церковного життя по вимозі часу й в згоді з основними канонами церкви, піднесення християнської моралі й звільнення її від наслідків впливу минулої державності та її буржуазного укладу життя. А також відмежування: від «тихонівщини» з всією її ідеологією, від самосвятного начала священства, від «вузького» націоналізму, від розриву вселенської єдності, від «аморальних» засобів боротьби в церкві, що ведуть до церковної дезорганізації і падіння дисципліни [5].

Згідно з працею митрополита Феодосія (Процюка), оновлений Бердичівський архієрей Олександр (Чекановський) склав свого часу церковний календар на 1927 рік, де написано: «1923 рік березень місяць. Утворення на Поділлі групи БОПУПАЦ («погорілівщина», «Братське об'єднання парафій Української Православної автокефальної Церкви»), що відколося від ВУВЦУ єпископом Павлом (Погорілка), який отримав хіротонію в січні 1923 року [17, 353].

Дана організація показала себе безрезультатно, про що свідчить як послання Патріаршого місцєблюстителя: «з'їзди духовенства та мирян, які зазвичай закінчувались безрезультатно» [3], так І. Власовський: «Погорілівська акція успіху на Поділлі не мала» [2, с. 98].

Все це та бажання поширити свою діяльність і на інші єпархії і навіть на всю Україну, призвело до того, що він увійшов до угоди з вікарієм Полтавської єпархії єпископом Лубенським Феофілом (Булдовським).

Як видно з циркулярного листа Всеукраїнської антирелігійної комісії 1925 року – створення нового конфесійного об'єднання православної церкви «Собор єпископів України» мав на меті підірвати діяльність як Російської православної церкви на чолі з патріархом Московським і всієї Русі Тихоном (Беллавіним) так і Української Автокефальної Православної Церкви на чолі з митрополитом Київським і всієї України Василем Липківським [3].

Це синтетичне об'єднання повинно було мати ті ж переваги, які висувають «тихонівці» та «автокефалісти». Таким чином, щоб це об'єднання могло успішно боротися з тихонівщиною, єпископи, які очолюють її, повинні бути «строго канонічні» з точки зору віруючих мас, крім того, для боротьби ж із липківцями, які грають на національних почуттях українців, це об'єднання має очолюватись українцями за походженням, а також має стати на шлях автокефалії Української церкви та українізації богослужіння. Після проведеної підготовчої роботи антирелігійною комісією, прихильниками такого церковного спрямування виявилось п'ять єпископів, а саме: архієпископ Іоанікій (Соколовський), що очолював Харківську, Катеринославську та Донецьку єпархії; єпископ Павло (Погорілко), з Поділля; єпископ Сергій (Лабунцев), з Чернігівщини; єпископ Феофіл (Булдовський), що очолював Лубенську єпархію. Всі ці єпископи зайнялися підготовкою своїх віруючих та духовенства і на початку червня 1925 р. вдалося закріпити виконану роботу на Соборі Єпископів України, що відбувся у місті Лубни Полтавської губернії [3].

Згідно опублікованого протоколу організаційної сесії Собору Православних Єпископів усієї України у м. Лубни зі створення Соборно-Єпископської Церкви 4–5 червня 1925 р. на Соборі було ухвалено возведення єпископа Павла (Погорілка) в сан Архієпископа всієї України. В заяві висловлено: «Коли ворожі кола кидають на його хіротонію тінь сумніву її канонічності, ми цілком свідомі цієї канонічності, – побожно підносимо цю хіротонію, як рану від страждання матері – Української Церкви, набуту нами в боротьбі за цю Церкву» [8].

Виконавчим органом Собору стала Президія у складі голови, його двох заступників та одного секретаря. Голова жив у Харкові, хоча він не був Харківським Єпархіальним архієреєм і носив титул архієпископа Усієї України. До складу Президії увійшли: 1) Голова – єпископ Павло (Погорілко); 2) Перший заступник – архієпископ Іоанікій (Соколовський); 3) Другий заступник – Феофіл (Булдовський). На той момент діяло до 2000 парафій, включно колишніх тихонівських,

які визнали Собор єпископів за канонічний вищий церковний орган України. Звісно ж зі стороною влади була цілковита підтримка до цього об'єднання. Згідно циркулярного листа НКВС до начальників окружних адміністративних відділів 27 жовтня 1925 р. очевидна підтримка новоутвореного угруповання «Собор єпископів України». В листі зазначається, що НКВС пропонує Вам не чинити перешкод до реєстрації громад, що знову утворилася в тихонівській церкві течії, що організаційно поклала початок на Всеукраїнському Соборі [6].

Не дивлячись на цілковиту і всебічну підтримку радянської влади миряни все ж бачили в цьому угрупованні духовне втілення бездуховного радянського устрою, яке в перші роки свого утворення взагалі забороняло Православну церкву, заміщуючи її комуністичною ідеологією. На відміну від дійсно щирого сповідування в УАПЦ на чолі з митрополитом Василем Липківським української ідеї самовизначення та автокефалії Української православної церкви декларативна українізація Соборно-єпископської церкви не привертала, а навпаки відвертала людей.

Саме це ознаменувало кінець церковної діяльності архієпископа Павла (Погорілка), який в 1927 р. залишив духовну кар'єру та став вчителем. Мотиви такого відходу залишаються відкритими.

Отже бачимо, що архієпископ Павло (Погорілко) пройшов довгий і тернистий шлях по церковній ниві.

Тільки почались національно-визвольні рухи, о. Павло Погорілко, не залишившись осторонь, влився в течію виокремлення власне Української Церкви – самобутньої і незалежної від РПЦ. Натомість єпископ Пимен (Пегов) повідомив о. Павлу Погорілку про позбавлення його права служити «за українізацію Церкви».

Активна проукраїнська позиція привела його до УАПЦ, де розділяли ті ж ідеали. Але патріотична налаштованість о. Павла Погорілка все ж не дозволила йому підтримати УАПЦ і піти, на його погляд, шляхом неканонічного єпископства.

Бажання стати єпископом у о. Павла Погорілка не зникло, і він долучився до обновленської церкви, де став активним учасником 1-го Всеукраїнського з'їзду духовенства та мирян. Але згодом постановою Всеросійського обновленського Синоду за шовінізм і націоналістичні погляди звільнений на спокій.

Але і це не зупинило єпископа Павла (Погорілка) і вже у березні 1923 р. він організував БОПУПАЦ, як альтернативу «тихонівцям», «автокефалістам» та «живістам».

Дана організація показала себе безрезультатно, і це, призвело до того, що він увійшов до угоди з вікарієм Полтавської єпархії єпископом Лубенським Феофілом (Булдовським) для створення Соборно-Єпископської Церкви в червні 1925 р. Апогеєм його церковної кар'єри стало возведення в сан Архієпископа всієї України. Але ні це, ні декларативна українізація Соборно-єпископської церкви не привертала людей.

У висновку можна сказати, що хоч маючи благородні ідеї до українізації та автокефалії православної Української Церкви його діяльність не тільки не принесла ніяких позитивних зрушень в українському православ'ї, а навпаки, внесла смуту серед віруючого населення. Боячись скомпрометувати Церкву в очах віруючих, єпископ Павло (Погорілко) сам своїми діями і перебуванням в усіх згаданих церковних православних угрупованнях на території України дискредитував ідею національної Церкви і розколов суспільство.

Література

1. № 157. Протокол допиту Михайла Мороза від 10 жовтня 1929 р. 3 архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. 2006. № 1/2 (26/27).
2. Власовський І., проф. Нарис історії Української Православної Церкви: У 4 т., 5 кн. К.: Вид. Української Православної Церкви Київського Патріархату, 1998. Т. 4. 399 с.
3. ДАВО. Ф. П – 31. – Оп. 1. – Спр. 199. – арк. 7-8.
4. ДАВО. Ф. Р – 197. – Оп. 8. – Спр. 6. – арк. 8588.
5. ДАВО. Ф. Р – 197. – Оп. 8. – Спр. 6. – арк. 8589.
6. ДАСО. Ф. Р – 128. – Оп. 3. – Спр. 1. – арк. 23.
7. ДАХО. Ф. Р – 6452. – Оп. 4. – Спр. 1384. – арк. 58–59 зв.
8. ДАХО. Ф. Р – 845. – Оп. 2. – Спр. 825. – арк. 216.
9. Зінченко, А.Л. Благовістя національного духу: Українська Церква на Поділлі в першій третині ХХ ст. А. Л. Зінченко. К.: Освіта, 1993. 256 с.
10. Книга правил святих апостолів, Вселенських Соборів, і святих отців. К. : Вид. від. УПЦ КП, 2008. 368 с.
11. Перший Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ 14–30 жовтня 1921 року: документи і матеріали. Упорядники: Михайліченко Г. М., Пилявець Л. Б., Преловська І. М. К.; Львів; Жовква, 1999. 560 с.
12. Преловська, І.М. Документальні матеріали з історії соборної діяльності Української автокефальної православної церкви (1921–1930) – Української православної церкви (1930-1937): Джерелознавчий аналіз. *Український археографічний щорічник*. К., 2009. Вип. № 13/14. С. 127-158.
13. Прот. Валерий Лавринов. Обновленческий раскол в портретах его деятелей М.: Общество любителей церковной истории, 2016 г. 736 с.
14. Реєнт О. Нариси історії Української революції. *Історія України*. серпень 2000. № 29-32. 80 с.
15. Український Православний Благовісник. 1925. №19.

16. Український Православний Благовісник. 1926. №1.
17. Феодосий (Процюк), митр. Обособленческие движения в православной Церкви на Украине (1917–1943). М., 2004 г. 639 с.
18. ЦДАВО України. Ф. 3984. Оп. 1. Спр. 11 арк. 30-31.
19. ЦДАВО України. Ф.3984. Оп. 1. Спр. 76. арк. 3-3 зв. Оpubліковано: Перший Всеукраїнський Православний Церковний Собор. С. 474.
20. ЦДАВО України. Ф. 5. Оп. 1. Спр. 2189. арк. 222.

References

1. № 157. *Protokol dopytu Mykhaila Moroza vid 10 zhovtnia 1929 r.* [№ 157. The record of the interrogation of Mykhailo Moroz, 10 October 1929]. (2006). *Z arkhiviv VUCHK-GPU-NKVD-KGB. 2006 – From the Archives of VUCHK-GPU-NKVD-KGB.* № 1/2 (26/27) [in Ukrainian].
2. Vlasovskiy, I., prof. (1998). *Narys istorii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy: U 4 t., 5 kn* [Essays on the History of Ukrainian Orthodox Church: in 4 Volumes, 5 Books]. Kyiv: Ukrainian Orthodox Church – Kyiv Patriarchate Publ., Vol. 4, 399 p. [in Ukrainian].
3. State Archives of Volyn Region. F. P – 31. – Desc. 1. – Case. 199. – p. 7-8 [in Ukrainian].
4. State Archives of Volyn Region. F. R – 197. – Desc. 8. – Case. 6. – p. 8588 [in Ukrainian].
5. State Archives of Volyn Region. F. R – 197. – Desc. 8. – Case. 6. – p. 8589 [in Ukrainian].
6. State Archives of Sumy Region. F. R – 128. – Desc. 3. – Case. 1. – p. 23[in Ukrainian].
7. State Archives of Kharkiv Region. F. R – 6452. – Desc. 4. – Case. 1384. – p. 58–59 [in Ukrainian].
8. State Archives of Kharkiv Region. F. R – 845. – Desc. 2. – Case. 825. – p. 216 [in Ukrainian].
9. Zinchenko, A.L. (1993). *Blahovistia natsionalnoho dukhu: Ukrainka Tserkva na Podilli v pershii tretyni XX st.* [The Gospel of National Spirit: Ukrainian Church in Podillia in the First Third of the 20th Century]. Kyiv: Osvita Publ. 256 p.
10. *Knyha pravil sviatykh apostoliv, Vselenskykh Soboriv, i sviatykh ottsiv* [Apostolic Canons, Ecumenical Councils and Church Fathers Book]. Kyiv: Ukrainian Orthodox Church – Kyiv Patriarchate Publ. 368 p. [in Ukrainian].
11. Mykhailichenko, H.M., Pyliavets, L.B., Prelovska, I.M. (Eds.). (1999). *Pershyi Vseukrainskyi Pravoslavnyi Tserkovnyi Sobor UAPTs 14 – 30 zhovtnia 1921 roku: dokumenty i materialy* [The First All-Ukrainian Orthodox Church Council of Ukrainian Autocephalous Orthodox Church 14-30 October, 1921; Documents and Materials]. K.; Lviv: Zhovkva, 560 p. [in Ukrainian].
12. Prelovska, I. M. (2009). *Dokumentalni materialy z istorii sobornoj diialnosti Ukrainskoi avtokefalnoi pravoslavnoi tserkvy (1921-1930) - Ukrainskoi pravoslavnoi tserkvy (1930–1937): Dzhereloznavchyi analiz* [Documentary Materials from the History of Conciliar Activity of Ukrainian Autocephalous

Orthodox Church (1921–1930) – Ukrainian Orthodox Church (1930-1937): Source-Study Analysis]. *Ukrainskyi arkhеohrafichnyi shchorichnyk – Ukrainian Archeographical Annuary*, Iss. No. 13/14, 127-158 p. [in Ukrainian].

13. Archpriest Valeriy Lavrynov (2016). *Obnovlencheskiy raskol v portretakh ego deyateley* [Renovation Schism in the Portraits of Its Figures]. Moscow: Obshchestvo lyubiteley tserkovnoy istorii Publ. 736 p. [in Russian].

14. Reient, O. (2000). *Narysy istorii Ukrainskoi revoliutsii* [Essays on the History of Ukrainian Revolution]. *Istoriia Ukrainy – History of Ukraine*, No. 29-32, 80 p. [in Ukrainian].

15. *Ukrainskyi Pravoslavnyi Blahovisnyk* [Ukrainian Orthodox Evangelist] (1925). No. 19. [in Ukrainian].

16. *Ukrainskyi Pravoslavnyi Blahovisnyk* [Ukrainian Orthodox Evangelist] (1926). No.1. [in Ukrainian].

17. Feodosii (Protsiuk), metropolitan. (2004). *Obosoblencheskie dvizheniya v pravoslavnoy Tserkvi na Ukraine (1917–1943)* [Isolating Movements in Orthodox Church in Ukraine (1917-1943)]. Moscow, 639 p. [in Russian].

18. Central State Archives of Supreme Authorities of Ukraine. F. – 3984. – Desc. 1. – Case. 11 – p. 30-31 [in Ukrainian].

19. Central State Archives of Supreme Authorities of Ukraine. F. – 3984. – Desc. 1. – Case. 76 – p. 3. Published: *Pershyy Vseukrainskyi Pravoslavnyi Tserkovnyi Sobor* [The First All-Ukrainian Orthodox Church Council]. p. 474 [in Ukrainian].

20. Central State Archives of Supreme Authorities of Ukraine. F. – 5. – Desc. 1. – Case. 2189. – p. 222 [in Ukrainian].

N. R. Kravchuk

master of the theology, reader of the Holy Intercession Church in Nizhyn

e-mail: nikitaikravchuk@gmail.com

orcid.org/0009-0004-4518-8788

Church Activities of Archbishop Pavlo (Pohorilko) (ROC-UAOC-USC- BAPUOAC-USEC)

Archbishop Pavlo (Pohorilko) went through the thorny path of priestly and hierarchal ministry and was a member of a large number of church Orthodox groups on the territory of Ukraine and always sought the autocephaly of the Orthodox Church in Ukraine.

The article analyzes the reasons for the departure of the priest Pavlo (Pohorilko) from the Russian Orthodox Church (ROC) headed by Patriarch Tikhon (Bellavin), the contradictions and the reasons for refusing to support the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church (UAOC) headed by Metropolitan Vasyl (Lypkivskiy). The path to the canonical episcopate by joining the renewal was followed. On the basis of the report of Bishop Pavlo (Pohorilko), the main reasons for his creation of his own church organization - the Brotherly Association of Parishes of the Ukrainian Orthodox Autocephalous Church (BAPUOAC) and participation in the founding of the Ukrainian Synodal Episcopal Church (USEC) were determined.

Keywords: Archbishop Pavlo (Pohorilko), «Lubny Schism», Brotherly association of parishes of the Ukrainian Orthodox Autocephalous Church, Ukrainian Autocephalous Orthodox Church, Moscow Patriarchate, Ukrainian Synodal Episcopal Church.